Приватний вищий навчальний заклад
«Буковинський університет»
Юридичний факультет
Кафедра фундаментальних юридичних дисциплін

СХВАЛЕНО
на засіданні науково-методичної
ради факультету
протокол № 1 від 29 серпня 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан юридичного факультету
/Стелла КЕЛЬБЯ/
«29» 08 2024 р.

СИЛАБУС
обов'язкової навчальної дисципліни
«Безпека життєдіяльності та цивільний захист»

Освітньо-професійна програма:	Право
Спеціальність:	081 «Право»
Галузь знань:	08 «Право»
Рівень вищої освіти:	перший (бакалаврський)
Факультет:	юридичний
Мова навчання:	українська
Розробник:	Кушнір Ярослав Вікторович, викладач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
Профайл викладача	*https://bukuniver.edu.ua/university/faculties-and-departments/faculty-of-law/department-of-fundamental-legal-disciplines/*
E-mail:	iaroslav555@ukr.net
Консультації	четвер з 09.00 до 14.00

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни)

Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності та цивільний захист» є складовою навчального плану підготовки фахівців першого бакалаврського рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» в обсязі 90 годин, з яких для здобувачів денної форми навчання передбачено: лекцій – 16 год., практичних занять – 14 год., і самостійної роботи – 60 год.; та для здобувачів заочної форми навчання: лекцій – 4 год., практичних занять – 2 год., та самостійної роботи – 84 год. Навчальна дисципліна побудована відповідно до вимог Європейської Кредитно-Трансферної системи (ECTS) і складається з 3 кредитів. Форма підсумкового контролю – іспит.

Актуальність вивчення навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільний захист» визначається трьома основними складовими: зростанням глобальних природних небезпек, спричинених порушенням екологічної рівноваги природного середовища; зростанням кількості техногенних небезпек (аварій і катастроф) під час взаємодії людини зі складними технічними системами; соціально-політичною напругою у суспільстві.

Одним з шляхів вирішення проблем безпеки життєдіяльності людини є формування нового мислення, що спрямоване на зміну підходів щодо визначення мети, шляхів і методів розвитку цивілізації як необхідного чинника виживання людства. Освіта та виховання у сфері безпеки життєдіяльності мають забезпечити формування цілісного знання і мислення, необхідних для прийняття обґрунтованих рішень на рівні людини, сім'ї, суспільства, держави.

2. Мета і завдання дисципліни

Предметом вивчення дисципліни є дослідження та аналіз факторів, що впливають на безпеку людини в повсякденному житті. Це охоплює вивчення різних аспектів: техногенні ризики, екологічні небезпеки, соціальні фактори, психологічні аспекти, система управління безпекою.

Мета навчальної дисципліни полягає у набутті студентом компетенцій, знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій й природних небезпек, які можуть спричинити надзвичайні ситуації та привести до несприятливих наслідків на об'єктах господарювання, а також формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку.

Основними *цілями (завданнями)* навчальної дисципліни є: опанування знаннями, вміннями та навичками вирішувати професійні завдання з обов'язковим урахуванням галузевих вимог щодо забезпечення безпеки персоналу та захисту населення в небезпечних та надзвичайних ситуаціях і формування мотивації щодо посилення особистої відповідальності за забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об'єктів галузі, матеріальних та культурних цінностей в межах науково-обґрунтованих критеріїв прийнятного ризику.

Результати навчання за дисципліною. Після проходження курсу здобувачі будуть

знати: основні поняття, терміни та принципи безпеки життєдіяльності та цивільного захисту; нормативно-правову базу України та міжнародні стандарти у сфері безпеки життєдіяльності, цивільного захисту і охорони праці; типи надзвичайних ситуацій природного, техногенного, соціального та воєнного характеру, їх класифікацію та наслідки; методи оцінки ризиків та прогнозування надзвичайних ситуацій; алгоритми дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, зокрема: планування та організацію евакуації; використання засобів індивідуального та колективного захисту; принципи надання першої домедичної допомоги постраждалим у разі травм, кровотеч, опіків, отруєнь тощо; методи захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій; основи екологічної безпеки та заходи щодо зменшення негативного впливу діяльності людини на довкілля; організацію взаємодії з аварійно-рятувальними службами та іншими організаціями у разі

надзвичайних ситуацій; сучасні технології та інструменти для моніторингу, прогнозування та попередження ризиків.

вміти: проводити аналіз ризиків у сфері безпеки життєдіяльності та оцінювати рівень потенційних небезпек у побуті, на виробництві чи в інших умовах; розробляти та впроваджувати заходи із забезпечення безпеки у разі виникнення надзвичайних ситуацій природного, техногенного чи соціального характеру; організовувати та координувати евакуацію населення під час надзвичайних ситуацій; використовувати засоби індивідуального та колективного захисту в умовах небезпеки (наприклад, протигази, захисний одяг, аптечки тощо); надавати першу домедичну допомогу постраждалим у разі травм, опіків, отруєнь, кровотеч та інших невідкладних станів; реалізовувати дії за алгоритмами реагування на різні типи надзвичайних ситуацій, зокрема: повені, пожежі, землетруси; вибухи, хімічні чи радіаційні аварії; здійснювати моніторинг і прогнозування можливих надзвичайних ситуацій за допомогою сучасних технологій та інструментів; використовувати навички комунікації для інформування та навчання населення щодо правил поведінки у небезпечних ситуаціях; застосовувати знання про екологічну безпеку для розробки заходів з мінімізації шкідливого впливу діяльності людини на довкілля; співпрацювати з аварійно-рятувальними службами та іншими організаціями під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

3. Пререквізити

Вивчення курсу «Безпека життєдіяльності та цивільний захист» орієнтує студентів на отримання систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів охорона праці, цивільний захист, санітарія, антропометрія, загальна фізика, хімія, вища математика, економіка, право.

4. Компетентності та результати навчання

Під час вивчення дисципліни, відповідно до освітньо-професійної програми, формуються наступні:

Інтегральна компетентність

Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК9. Здатність працювати в команді.

ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК14. Цінування та повага різноманітності та
мультикультурності.

ЗК15. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

Спеціальні компетентності (СК)

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК2. Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.

СК3. Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.

СК4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.

СК5. Здатність застосовувати норми та інститути.

міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.

СК6. Здатність здійснювати порівняльний аналіз окремих правових інститутів права Європейського Союзу та Ради Європи і правової системи України.

СК10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.

СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

Отримуються наступні програмні результати навчання (РН):

РН1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин (теми 1-11).

РН5. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю (теми 1-11).

РН9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій (теми 1-11).

5. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Тема 1. Безпека життєдіяльності, як базова концепція сталого розвитку.

Тема 2. Системний аналіз як метод дослідження в БЖД. Ризик як кількісна оцінка небезпек.

Тема 3. Природні, техногенні та. соціально-політичні небезпеки, їх види, особливості та характеристики.

Тема 4. Медико-біологічні та соціальні проблеми здоров'я. Загальні принципи надання першої долікарської допомоги.

Змістовий модуль 2

Тема 5. Законодавчі та нормативно-правові основи цивільного захисту.

Тема 6. Єдина державна система цивільного захисту. Режими функціонування єдиної системи цивільного захисту.

Тема 7. Захист населення і території від надзвичайних ситуацій.

Тема 8. Законодавчі, нормативно-правові та соціально-економічні основи охорони праці.

Тема 9. Аналіз умов праці. Основні поняття фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії.

Тема 10. Основи виробничої безпеки. Пожежна безпека на об'єктах господарської діяльності.

При викладанні тем використовуються інформаційні технології навчання: презентації та робота з електронними ресурсами.

При підготовці до занять та виконанні самостійної роботи здобувачу рекомендується використовувати Робочу програму з навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільний захист» та Навчально-методичні рекомендації з Безпеки життєдіяльності та цивільний захист.

6. Система контролю та оцінювання

Методи навчання:

- вербальні методи (лекція, диспут, пояснення, розповідь);
- практичні методи (практичні роботи);
- наочні методи (демонстрація, ілюстрація);
- робота з інформаційними ресурсами: з навчально-методичною, науковою, нормативною літературою та інтернет-ресурсами;
- самостійна робота над індивідуальним завданням або за програмою навчальної дисципліни;
- дистанційне навчання з використанням відповідних онлайн-платформ;
- метод мозкового штурму;
- кейс-технології.

Форми та методи оцінювання:

- усне опитування;
- письмове опитування;
- тестування;
- презентація результатів виконаних завдань;
- аналітичні звіти;
- розв'язування практичних ситуацій;
- підсумковий контроль – екзамен.

Форми оцінювання студентів:

Поточне оцінювання: оцінювання здійснюється впродовж семестру шляхом запровадження навчально-методичного інструментарію з використанням активних методів і технологій організації навчального процесу, зокрема: тестові завдання, задачі, доповіді, інші інтерактивні методи навчання.

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті, за результатами виконання самостійних завдань, а також передбачає оцінювання теоретичної підготовки студентів з кожної теми.

Семестрову кількість балів формують бали отримані в процесі теоретичного засвоєння матеріалу, практичних занять та самостійної роботи впродовж семестру за накопичувальною сумою від 0 до 100 балів за всіма видами робіт, передбачених з даної дисципліни за темами (в тому числі враховуються результати тематичного тестування), а також бали за підсумковий модульний контроль.

Підсумковий модульний контроль проводиться з метою визначення результатів за період теоретичного навчання студентів на останньому за розкладом занятті. Основною формою підсумкового модульного контролю є контрольна робота.

Оцінювання здійснюється за національною шкалою – «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» та за шкалою ECTS.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни
Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ECTS	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	**залік**
90-100	A	відмінно	відмінно
82-89	B	добре	добре
74-81	C		
64-73	D	задовільно	задовільно
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно	незадовільно
1-34	F		

Розподіл балів з навчальної дисципліни

Залік:

Поточний контроль (максимальна кількість балів)		Загальна максимальна кількість балів
Модуль І	Модуль ІІ	
50	50	100

Політика академічної доброчесності

Здобувач повинен ознайомитися і дотримуватися Положення про забезпечення академічної доброчесності у ПВНЗ «Буковинський університет», яке міститься у вільному доступі на офіційному сайті університету. Студент повинен виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації. Списування (копіювання тексту) під час виконання письмових робіт та екзаменів заборонені. Користування мобільними пристроями допускається лише з дозволу викладача під час онлайн-тестування та підготовки практичних завдань. Самостійні роботи у вигляді рефератів, доповідей, презентацій повинні мати коректні текстові посилання на використані інформаційні джерела. Використання можливостей штучного інтелекту може мати місце в обмеженому ряді випадків, у кожному разі із погодженням з викладачем.

Література

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 26 червня 1996 р. (в ред. від 01.01.2020 р.). // Відомості Верховної Ради – 1996 - № 30. – Ст. 141.
2. Кодекс цивільного захисту України від 02.11.2012 р. № 5403-VI (в ред. від 01.01.2025 р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. rada.gov.ua.
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-08 (в ред. від 01.01.2025 р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. rada.gov.ua.
4. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 132 (в ред. від 01.01.2025 р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. rada.gov.ua.
5. Доктрина інформаційної безпеки України: від 29.12.2016.
6. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 964-VIII (поточна редакція – 23.04.2021) – zakon5.rada.gov.ua.
7. Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 16 січня 2013 року № 20/2013 – zakon5.rada.gov.ua.
8. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 року №2694-XII (в ред. від 01.01.2025 р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. rada.gov.ua.
9. Про цивільний захист: Закон України від 24 червня 2004 року №1859-IV (в ред. від 01.01.2025 р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. rada.gov.ua.
10. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року №1550-III (в ред. від 01.01.2025 р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. rada.gov.ua.

11. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII(в ред. від 08.01.2025 р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. rada.gov.ua.
12. Про об’єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18 січня 2001 року №2245-III (в ред. від 01.01.2025 р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. rada.gov.ua.
13. Про екологічну безпеку: Закон України від 25 червня 1991 року №1264-XII (в ред. від 01.01.2025 р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. rada.gov.ua.
14. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 року №4004-XII (в ред. від 01.01.2025 р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. rada.gov.ua.
15. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 року №11 (в ред. від 05.12.2024 р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. rada.gov.ua.
16. Про порядок евакуації населення у разі надзвичайної ситуації: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 року №841 (в ред. від 05.12.2024 р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. rada.gov.ua.
17. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII (поточна редакція – 14.01.2021) – zakon5.rada.gov.ua.
18. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII (поточна редакція – 01.01.2021) – zakon2.rada.gov.ua.
19. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16.10.1992 р. № 2707-XII (поточна редакція – 16.10.2020) – zakon5.rada.gov.ua.
20. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017р.№2059-VIII (поточна редакція – 01.12.2020) – zakon5.rada.gov.ua.
21. Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від20.03.2018 р. № 2354-VIII (поточна редакція – 01.01.2020) – zakon5.rada.gov.ua.
22. Про основні засади державного нагляду у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V (поточна редакція – 27.04.2021) – zakon5.rada.gov.ua.
23. Про відходи: Закон України від 05.03.1998 р. № 197/98 (поточна редакція – 16.10.2020) – zakon5.rada.gov.ua.
24. Про затвердження Порядку проведення навчань з питань цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 року №444 (в ред. від 11.09.2024 р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. rada.gov.ua.
25. Порядок класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 № 368 (поточна редакція – 11.06.2013) – zakon3.rada.gov.ua.
26. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11 – zakon5.rada.gov.ua.
27. ДСТУ ISO 45001:2019 «Системи управління охороною здоров'я та безпекою праці».
28. ISO 14001. Системи екологічного менеджменту.
29. ДБН В.2.2.5-97. Захисні споруди цивільної оборони.
30. ДСТУ 2272-2006 Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять.
31. ДСТУ OHSAS 18001:2010 Системи управління гігієною та безпекою праці. Вимоги.
32. Реєстр нормативно-правових актів з охорони праці (НПАОП).

Основна

1. Безпека життєдіяльності: Конспект лекцій за заг. ред. проф. Чубука В.В. Харків.: ВД «ІНЖЕК», 2008. 360 с.
2. Безпека життєдіяльності та цивільний захист: підручник О.Г. Левченко, О.В. Землянська, Н.А. Праховнік, В.В. Зацарний. Київ: Каравела, 2019, 268 с.
3. Безпека людини у сучасних умовах: монографія В.В. Березуцький та ін. Харків: ФОП Мезіна В.В., 2018. 208 с.
4. Безпекажиттєдіяльності: навчальний посібник. Стиценко Т.Є. та ін. Харків: ХНУРЕ, 2018. 336 с.

5. Березуцький В.В., Адаменко М.І.Небезпечні виробничі ризики та надійність: навчальний посібник. Харків.: ФОП Панов А.М., 2016. 385 с.
4. Березуцький В.В. Ризик-менеджмент використання обладнання та технологій: навчальний посібник. Харків: ФОП Панов А.М. 2020. 424 с.
5. Гандзюк М.П., Желібо Є.П., Халімовський М.О. Основи охорони праці: Підручник. 6-е вид. За ред. М.П. Гандзюка. К.: Каравела, 2018. 384 с.
6. Грибан В.Г., Негодченко О.В. Охорона праці: Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2021. 280 с.
7. Желібо Є. П. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. Є. П. Желібо, І. С. Сагайдак Ун-т державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2020. 256 с.
8. Запорожець О.І., Протоєрейський О.С., Франчук Г.М., Боровик І. М. Основи
охорони праці: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2021. – 264 с.
9. Зеркалов Д.В. Безпека життєдіяльності та основи охорони праці:навчальний посібник. Київ: Основа, 2016. 267 с.
10. Зацарний В.В., Праховнік Н.А., Землянська О.В., Зацарна О.В. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. К.: НТУУ «КПІ» ІЕЕ, 2016, електронне видання URL: http://ela.kpi.ua/kandle/123456789/18263.
11. Ткачук К.Н., Калда Г.С., Каштанов С.Ф., Полукаров О.І. та ін. Психологія праці та її безпеки: Навчальний посібник. Хмельницький: 2011. – 135 с.
12. Міхеєв Ю.В., Праховнік Н.А., Землянська О.В., Цивільний захист: Навчальний посібник К.: Основа, 2014. – електронне видання. URL: http://ela.kpi.ua/handle/123456789/18966.
13. Лапін В. М. Безпека життєдіяльності людини: Навч. посібник. - 5-те вид., стер. - Л.: Львів банк. Ін-т НБУ; К.: Т-во “Знання”, КОО, 2002. 186 с.
14. Мірошниченко М. Про землетруси в Україні. Надзвичайні ситуації 2004.
15. Мовчан Л. Повені - біда рукотворна. Надзвичайні ситуації. 2003. 87 с.
16. Стеблюк М. І. Цивільна оборона: Підручник. К.: Знання-Прес, 2003. 455 с.
17. Скобло Ю.С., Соколовська Т.Б., Мазоренко Д.І., Тіщенко Л.М., Троянов М.М. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник для студ. вищих навч. закладів освіти України 1-4 рівнів акредитації. Київ: Кондор, 2003. 424 с.
18. Яким Р.С. Безпека життєдіяльності людини: Навч. посібник. Львів: Видавництво "Бескид Біт", 2005. 304 с.
19. Ярошевський В.М., Ярошевський Д.М., Диновський Д.М. Словник термінів і понять з безпеки життєдіяльності: навчальний посібник 2-е видання, доповн. І доопр. К., 2004. 256 с.

Додаткова

1. Александрова Т.Ф. Підготовка працівників на підприємствах, в установах та організаціях до дій у надзвичайних ситуаціях за програмою загальної підготовки: навчально-методичний посібник. Кропивницький: НМЦ ЦЗ та БЖД Кіровоградської області, 2018, 196 с.
2. Безпека людини у сучасних умовах: Монографія В.В. Березуцький, Н.Л. Березуцька, А.О. Богодист та ін.; За заг. ред. проф. В.В. Березуцького. Харків: ФОП Мезіна В.В., 2018, 208 с.
3. Безпека життєдіяльності, основи охорони праці: навч. посіб. О.П. Яворовський, В.М. Шевцова, В.І. Зенкіна та ін. за заг. ред. О.П. Яворовського. К.: ВСВ «Медицина», 2018. 288 с.
4. Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д. Цивільна безпека: Навчальний посібник.К.: Центр учбової літератури, 2019. 158 с.
5. Охорона праці (Законодавство. Організація роботи): навч. посіб. За заг. ред. к.т.н., доц. І. П. Пістуна. Львів: «Тріада плюс», 2010. 648 с.
6. Охорона праці (практикум): навч. посіб. За заг. ред.. к.т.н., доц.. І. П. Пістуна. Львів: «Тріада плюс», 2011. 436 с.